

Hallinnan tutkimusta suomeksi

Antti Saari

Peter Miller & Nikolas Rose 2010. Miten meitä hallitaan. Suom. Risto Suikkanen. Tampere: Vastapaino. 345 s.

Jani Kaisto & Miikka Pyykkönen (toim.) 2010. Hallintavalta – Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä. Helsinki: Gaudeamus. 279 s

Hallinnan tutkimuksesta on Suomessakin tullut merkittävä yhteiskuntatieteiden osa-alue. Michel Foucault'n 1970-luvun tuotantoa hyödyntävä niin sanottu governmentality-perinne esittäytyy nyt suomeksi alan perusteoksessa sekä kotimaisessa artikkelikokoelmassa.

Hallinnan tutkimuksen perusteos

Peter Millerin ja Nikolas Rosen *Miten meitä hallitaan* koostuu pääosin 1980-luvun lopulla ja 1990-luvulla julkaistuista artikkeleista. Sen esittämät ideat ovat jo muuttuneet populaareiksi, ehkä jopa hieman kuluneetkin yhteiskuntatieteiden governmentality-innostuksen myötä. Parhaimmillaan hallinnan tutkimus on kuitenkin onnistunut kyseenalaistamaan vallitsevia yhteiskuntatutkimuksen lähtökohtia, ja jotakin ideoiden tuoreudesta välittyy myös Millerin ja Rosen kirjasta.

Kirjan keskeinen käsite hallintamentaliteetti on 1970-luvun foucault'laisen kysymyksenasetteluiden tuotetta. Taustalla on Foucault'n esittämä neologismi gouvernementalité, jolla hän kuvasi hallinnan käytäntöjen ja hallinnallisen ajattelun yhteyttä. Yksinkertaistaen voidaan sanoa, että hallinnan mentaliteetti viittaa laajaan länsimaisen poliittisen historian kehityskulkuun, jossa yhteiskunnallinen vallankäyttö on kehittynyt uudella ajalla yksinvaltiudesta kohti demokraattista ja hallinnollista valtiota. 1700-luvulta alkaen valtioiden harjoittama vallankäyttö ei ole niinkään yksisuuntaista, keskitettyä ja väkivaltaista kuninkaan valtaa, vaan hajautettua, yksityiskohtaista ja vaikeasti havaittavaa. Se ei vastusta hallinnan kohteiden (yksilön ja väestön) vapautta, vaan toimii olennaisesti vapauden perustalta ja vapautta varten, yleisen hyvinvoinnin ja vaurauden nimissä. Samalla se on myös sisäisessä yhteydessä yhteiskunta- ja käyttäytymistieteellisen asiantuntijuuden muotoihin.

Foucault'n tuotannossa nämä ideat jäivät kuitenkin luentojen tasolle, kypsymättä varsinaiseksi tutkimusohjelmaksi. Miller ja Rose kehittävät kyseisiä ajatuksia pidemmälle, purkaen aluksi joitakin yhteiskuntatieteissä vielä 1970- ja 1980-luvuilla yleisesti vallinneita lähtökohtia. Ensinnäkin hallinnan analytiikka on edellyttänyt irtautumista marxilaisesta ideologiakritiikistä. Hallinnan tutkimus ei tarkastele niinkään väärää tietoisuutta tai todellisuutta naamioivaa ideologiaa, vaan valheen sijasta huomio kiinnittyy totuuteen, siihen miten hallintaan liittyvistä asioista voidaan puhua objektiivisesti ja todenmukaisesti.

Foucault'laisittain hallinnan tutkimus kyseenalaistaa myös subjektin ilmiötä totalisoivana hahmona. Sen sijaan tarkastellaan, minkälaiset käytännöt tekevät subjektina (kansalaisena, kuluttajana, työntekijänä) olemisen ja sen todenmukaisen tunnistamisen mahdolliseksi.

Kolmas purettava lähtökohta on valtio. Valtion harjoittama valta ei ole mitään

yksittäiseen keskukseen, kuten hallitsijan istuimeen palautuvaa, vaan olennaisesti monikeskistä, verkostomaista. Olennaista on kiinnittää huomiota niihin konkreettisiin hallinnan käytäntöihin, toimijoihin ja instituutioihin, joiden myötä valtio ja sen voima vasta tulevat mahdollisiksi ja vaikuttaviksi. Millerin ja Rosen sanoin: ”’Valtiosta’ tulee pikemminkin erityinen hallinnan muoto kuin sen lähtökohta, eikä valtio tyhjentävästi kata sitä laskelmointien ja asioihin puuttumisen kenttää, jonka varaan se rakentuu” (s. 45). Myös muita yhteiskuntatieteellisiä peruskategorioita, kuten yhteiskunnallinen, henkilökohtainen ja taloudellinen, pyritään horjuttamaan ja tarkastelemaan, minkälaisissa kehityskuluissa nämä jaot ovat muodostuneet ja miten niitä pidetään yllä.

Suurten rakenteiden sijasta erityisenä hallinnan tutkimuksen kohteena ovat yhteiskunnan ”pikkupäälliköiden” toiminta ja ”alempaan tason asiantuntijuus”, kuten psykologia, pedagogiikka ja taloustiede paikallisissa muodoissaan. Hallinnan tutkimuksen kohteena ovatkin ”ihmisteknologiat”, ne kirjavat tieteelliseen asiantuntijuuteen pohjaavat dokumentaation, testauksen ja tilastollisten laskelmien käytännöt, joiden kautta inhimillistä käyttäytymistä yhteiskunnissa hallitaan. Ihmisteknologiat muodostavat perheyhtäläisyyden, joka sitoo toisiinsa näennäisesti kaukana olevia paikkoja ja käytäntöjä, kuten kirjanpidon, tieteellisen liikkeenjohdon ja mielenterveystyön. Ne yhdistävät käyttäytymisen hallinnan tasolla ihmiselämän taloudellisia, demokraattisia ja yksityisiä piirteitä, sekä tekevät ihmiselämän jatkuvan arvioinnin ja kehittämisen kohteeksi.

Hallinnan mentaliteetit

Miller ja Rose erottavat hallinnan mentaliteetista rationaliteetin ja teknologian. Hallinnan rationaliteetilla viitataan yhteiskunnassa vallitseviin tapoihin nimetä ja tehdä ymmärrettäväksi hallinnan ongelmia. Se sisältää hallinnan moraalisen sisällön, sen hyödyntämät tiedon alat, sekä asiantuntijuuden eri muotojen välisen työnjaon. Hallinnan teknologiat puolestaan viittaavat niihin konkreettisiin käytäntöihin, joilla hallintaa harjoitetaan, sekä hallintaa harjoitaviin keskeisiin henkilöihin ja instituutioihin.

Miller ja Rose esittävät skemaattisesti kolme länsimaista hallinnan mentaliteetin muotoa. Erottelu on lähinnä analyttinen ja ideaalityypin kaltainen, sillä mitään puhdasta hallinnan mentaliteetin muotoa nyky-yhteiskunnasta ei voida sellaisenaan löytää. Historiallisesti ensimmäinen moderni hallinnan mentaliteetin muoto on klassinen liberalismi. Termillä ei viitata niinkään taloustieteelliseen teoriaan tai ideologiaan, kuin yleisiin ajattelu- ja toimintatapoihin, joiden kautta valtio rajaa itsestään alueita ulkopuolelleen. Markkinat, yksityiselämä ja kansalaisyhteiskunta muodostuvat kohteiksi, joiden suhteen valtion tulisi vetäytyä, ja antaa näiden toimia omien autonomisten periaatteidensa mukaisesti. Klassisen liberalismin hallinta ei paikannu ainoastaan valtiollisiin instituutioihin, vaan sitä toteuttavat myös muun muassa erilaiset filantrooppiset yhdistykset.

1800-luvun aikana havaittiin kuitenkin, että *laissez faire* -kapitalismi ja sosialismin eri muodot muodostivat yhteiskuntajärjestykselle uhkia, joita ei klassisen liberalismin keinoin, kuten työväen moraalisen ryhdin kohentamispyrkimyksillä, kyetty hallitsemaan. Syntyi hallinta ”sosiaalisesta näkökulmasta”, jossa valtion nähtiin toimivan yksilön hyvinvoinnin takaajana. Näin kehitettiin erinäisiä sosiaalisia hallintajärjestelmiä (kuten esimerkiksi sosiaalivakuutus) sekä asiantuntijuuden muotoja (kuten mentaalihygienisiä ja tilastotieteellisiä tekniikoita), jotka kartoittivat sosiaalisten patologioiden muotoja ja näiden korjaamisen edellytyksiä. Sosiaalinen hallinnan mentaliteetti kehittyi huippuunsa toista maailmansotaa seuranneina vuosikymmeninä hyvinvointivaltion muodossa.

1970-luvulla länsimainen hyvinvointivaltio syöksyi tunnetusti kriisiin. Tämän tuloksena muotoutui kolmas hallinnan mentaliteetti, kehittynyt liberalismi. Vaikka tuon ajan uusliberalismin tunnetuimpia toteuttajina mainitaan usein Ronald Reagan ja Margaret Thatcher, ei liian raskaan ja kalliin sosiaalivaltion ongelma ollut vain oikeiston ilmaisema huoli, vaan yhdisti koko poliittista kenttää. Tukahduttavan holhouksen sijaan valtion tulisi tukea kansalaisten kykyä ottaa vastuu omasta elämästään, sekä tukea yksilöiden yrittäjämäistä toimintaa. Kärjistetyimmillään kehittyneen liberalismien eetos tiivistyykin Thatcherin kuuluisaan toteamukseen: ”Ei ole olemassa yhteiskuntaa. On vain yksilöitä – miehiä ja naisia – ja heidän perheitään”. Hallinnan tulee siis toteuttaa ennen kaikkea vapaan ja vastuullisen yksilön kautta ja yksilön vapautta varten.

Talouden ja työn hallinta

Hallinnan tutkimuksen lähestymistavat käyvät hyvin ilmi tavassa, jolla Miller ja Rose analysoivat kansantalouden hallintaa. Kansantalouden muodostuminen tiedon ja hallinnan kohteeksi on ensinnäkin edellyttänyt edellä kuvattua historiallista muutosta vallankäytön muodoissa. Hallitsija ei enää pyri riistämään hallittavien tuottamaa varallisuutta itselleen, vaan päinvastoin pyrkii kasvattamaan väestön hyvinvointia ja vaurautta. Hallinnan tutkimuksessa kansantaloutta ei tarkastella makrorakenteiden näkökulmasta, vaan analysoidaan, miten kansantalous tulee tiedon kohteeksi moninaisten laskelmien, dokumentoinnin ja kirjanpidon käytänteiden kautta. Kyseisiin käytäntöihin kietoutuu myös ominainen asiantuntijakieli, kuten varallisuuden ja tuottavuuden käsitteet, sekä niiden ilmaisemat hallinnan tavoitteet. Yhdessä ne mahdollistavat myös arvioivat erottelut tuottaviin ja tuottamattomiin, tehokkaisiin ja tehottomiin talouden hallinnan tapoihin. Niiden kautta voidaan myös kääntää mitä moninaisimpia yhteiskunnan toimintojen osaluueita, kuten koulutus tai työhyvinvointi, kansantalouden kysymyksiksi. Samalla käy ilmi, miten kansantalouden hallinta pikemminkin monimutkaistaa hallinnan todellisuutta, kuin tavoittaa kohteenaan olevat ilmiöt. Tämä johtuu siitä, että kansantalouteen kuuluu mitä moninaisimpia ohjelmia ja tekniikoita, jotka asettuvat keskenään ristiriitaan. Ne tuottavat myös tietynlaista refleksiivisyyttä, jossa hallinta arvioi ja uudistaa jatkuvasti omia tavoitteitaan sekä keinoja niiden saavuttamiseksi.

Toisena merkittävänä hallinnan tutkimuksen menetelmien laboratoriona Millerille ja Roselle ovat olleet erityisesti brittiläinen Tavistock-klinikka ja *Tavistock Institute of Human Relations*. Nämä toimivat empiirisinä esimerkkeinä siitä, millä tavoin ihmistieteet osallistuvat väestön käyttäytymisen normalisointiin hyvinvoinnin ja tuottavuuden nimissä. Tavistock-klinikka perustettiin 1920-luvulla tutkimaan ja hoitamaan hermostollisia sairauksia, mutta sittemmin se on kehittynyt tunnistamaan ja hallitsemaan mitä erilaisimpia inhimillisen käyttäytymisen patologioita lasten häiriintyneestä kehityksestä tehtaiden alhaiseen työtehoon. Toisen maailmansodan jälkeen perustettu *Tavistock Institute of Human Relations* (TIHR) puolestaan tutki ryhmadynamiikkaa ja organisaatioiden käyttäytymistä yhdistämällä antropologista, sosiologista ja psykologista tutkimusta. Se toimi tiiviissä yhteistyössä hallituksen ja teollisuuden kanssa, pyrkien tuottamaan ratkaisuja teollisuuden tuottavuuden ongelmiin. Millerin ja Rosen mukaan tämä ei kuitenkaan tarkoittanut työntekijöitä alistavia tekniikoita tai ideologialla naamioituja tapoja repiä lisäarvo työläisen selkänahasta. Sen sijaan ne muodostivat osan tiedeperustaista työn humanisoinnin historiaa.

Jo tayloristisissa tieteellisen liikkeenjohdon ohjelmissa nähtiin, että tuottavuuden kasvun avaimena ei ollut pelkästään investointi tehokkaampiin tuotantovälineisiin, vaan

ennen kaikkea työntekijän toiminnan tehokas organisointi. Tämän tuli tapahtua ottamalla huomioon työn fysiologiset ja psykologiset (esim. motivaatioon liittyvät) reunaehdot. Työn tehokkuus tehtiin tällöin arvioinnin kohteeksi moninaisten psykofysiologisten testien ja laskentatekniikoiden avulla. Tämä toimi pohjana työn johtamisen uudelle arvovallalle. Johdon voitiin näet osoittaa perustuvan mielivallan ja sokean autoritaarisuuden sijaan objektiivisiin, tieteen rationaaliseksi osoittamiin periaatteisiin. ”Tavin” tuottamat teknologiat jatkoivat ihmiskeskeisen työn tutkimusta tarkastelemalla työpaikan sosiaalisia suhteita, työpaikkademokratian kehittämistä sekä työn ja yksilön persoonallisuuden täysipainoisen kehityksen välisiä suhteita.

Kuinka meitä hallitaan ei tarjoa niinkään eheää sosiologista hallinnan teoriaa, kuin kokoelman käsitteitä ja näkökulmia, sekä esimerkkejä niiden soveltamistavoista. Sen käyttämät käsitteetkään eivät saa selkeästi rajattuja sisältöjä, vaan toimivat, Gilles Deleuzen (1992) sanoin, eräänlaisina ”muuttujina”, jotka saavat eri muotoja vaihtelevissa kysymyksenasetteluissa. Käsitteillä hahmotellaan paitsi laajoja hallinnan historian kehityskulkuja, myös mitä erilaisimmissa konteksteissa tapahtuvia hallinnan tekniikoita ja ohjelmia. Nämä sopivat huonosti sellaiseen yhteiskuntatieteelliseen eetokseen, joka vaatii selkeitä teoreettisia ja metodologisia viitekehyksiä. Tätä voi halutessaan pitää leväperäisyytenä hallinnan tutkimuksen taholta, mutta toisaalta se antaa tutkijalle myös mahdollisuuden varsin luoviin tutkimuskohteiden rajauksiin.

Suomalaista hallinnan tutkimusta

Jani Kaiston ja Miikka Pyykkösen toimittama *Hallintavalta*-teos kokoaa yhteen ajankohtaisia hallinnan tutkimuksen kysymyksenasetteluita. Artikkelien teemat vaihtelevat päihderiippuvaisten yhteisömuodoista kansainväliseen talouteen ja EU:n hallinnan muotoihin, mikä kuvaa hyvin hallinnan tutkimuksen kykyä ottaa haltuun monen eri tason yhteiskunnallisia ilmiöitä.

Kirjan avaa Ilpo Helénin ensi kerran Keijo Rahkosen toimittamassa *Sosiologisia nykykeskusteluja* -teoksessa (Gaudeamus 2004) ilmestynyt artikkeli, jossa esitellään Millerin ja Rosen kirjasta tutut hallinnan tutkimuksen peruslähtökohdat. Samalla Helén esittää huolensa hallinnan tutkimuksen suosion mukanaan tuomista varjopuolista. Foucault’hon pohjaava sosiologia on alkanut muistuttaa 1970-luvun marxismia, jota Georg Henrik von Wright on joskus luonnehtinut eräänlaiseksi ”kumifilosofiaksi”, joka venyy kuvaamaan mitä tahansa yhteiskunnallista ilmiötä. Tällöin voi helposti ajatella, että alun perin mullistavat ja ajassa elävät ideat vesittyvät ja menettävät uutta luovan voimansa.

Joissakin teoksen artikkeleissa näkyikin hallinnan tutkimuksen muuttuminen erittäin väljäksi viitekehykseksi, jossa ”biopolitiikka” ja ”kehittynyt liberalismi” mainitaan vain ohimennen. Toisaalta voidaan kysyä, tarvitseeko Foucault ja hallinnan tutkimus portinvartijoita, jotka pitävät huolta metodin puhtaudesta? Yhtä lailla on syytä kantaa huolta Foucault’n ajattelun ”normalisoinnista”, jonka on todettu toisinaan vaivaavan myös kasvatustieteellistä tutkimusta (Baker 2007). Oikeaoppisuuden vaaliminen, loputtomat kommentaarit siitä mitä Foucault todella tarkoitti ja miten tehdä hallinnan tutkimusta ”comme il faut”, ovat tietysti Foucault’n ajattelun hengen vastaisia. Siksi hallinnan tutkimuksessa onkin tarvetta jatkuvalla ortodoksian purkamiselle.

Monet teoksen artikkeleista kohdistuvat Millerin ja Rosen luonnosteleman kehittyneen liberalismiin muotoihin. Ne tarkastelevat, miten talouden, hyvinvoinnin, vapauden ja demokratian arvot pyritään yhdistämään tämän päivän hallinnan käytännöissä. Nykypäivän hallintaa luonnehtii valtion ainakin näennäinen vetäytyminen markkinoiden tieltä ja

poliittisten ongelmien muuttuminen taloudellisia tosiseikkoja ja välttämättömyyksiä koskeviksi kysymyksiksi. Tämä käy ilmi niin Antti Tietäväisen analysoimassa OECD:n managerialistisessa eetoksessa kuin kilpailukyky politiikassa, jonka Anu Kantola näkee yhdistävän useita nykypäivän hallintaa koskevia totuuksia. Kilpailukyky käsitteenä onkin foucault'laisin termein ilmaistuna taktisesti moniarvoinen: se voidaan kääntää niin suomalaisen ympäristöpolitiikan välineeksi kuin perustelevaan päivähoidon tason ylläpitoa. Toisin sanoen hyvinvointia, vapautta ja kansalaisuutta on Suomessakin ajateltava talouden ja kilpailukykyyn perustalta, mikäli hallinnan ohjelmille halutaan uskottavuutta.

Millerin ja Rosen kirjassa kehittyneeseen liberalismiin kuuluu myös yhteisöjen kautta hallitseminen. Hallinnan tutkimuksen piirissä on usein todettu vanhojen kurivallan instituutioiden, kuten koulun, sairaalan ja vankilan olevan kriisissä. Niiden on todettu olevan liian epädemokraattisia, jäykkä ja alistavia nykyaikaisen yhteiskunnan vaatimuksiin. Siksi hallinta pyrkiikin pois suljetuista, käyttäytymistä yksityiskohtaisesti tarkkailevista ja ohjailevista tiloista kohti ”vapaampia”, kansalaisten autonomiaa tukevia ympäristöjä ja vuorovaikutuksen muotoja. Tämän kehityksen myötä hallinnan kohteina ovat nyt erilaiset yhteisöllisen toiminnan muodot, jotka pyrkivät tasapainottamaan individualistisen kulttuurin äärimuotoja ja joiden välityksellä valtio voi vetäytyä liian holhoavaksi katsotusta roolistaan. Hallinta tapahtuu nyt vanhan kolmannen sektorin alueella, mutta samalla se yhdistää uudella tavalla yksityisen, taloudellisen ja yhteiskunnallisen piirteitä. Kuten Miikka Pyykkösen artikkeli *Hallintavalta*-teoksessa osoittaa, tänä päivänä kolmatta sektoria luonnehtii vahva talousajattelu. Kolmas sektori ei enää toimi yhteiskuntakritiikin ja vaihtoehtoisten arvojen kasvualustana, vaan sen sijaan sitä ohjaavat markkinalogiikalla pyörivät *new public management* -ohjelmat.

Jani Selin puolestaan tarkastelee artikkelissaan yhteisöllisiä huumeriippuvuushoitoja. Analyysin kohteena olevat yhteisöt eivät kuitenkaan edusta yksiselitteisesti jälkikurinpidollista, kehittyneen liberalismiin läpäisemää hallintaa, vaan niissä sekoittuvat toisiinsa monet erilaiset hallinnan ainekset. Selinin Tavistockeja ovat päihderiippuvaisten Mikkeli-yhteisö sekä Kiskon klinikka Kalliolassa. Nämä instituutiot yhdistävät vanhoja kurivallan hallintakeinoja yhteisöllisiin hallinnan käytäntöihin. Ulkoisen käyttäytymisen ja mielenterveyden ohella näissä yksiköissä hallitaan erityisesti yhteisön sisäistä kommunikaatiota ja sosiaalisten suhteiden muotoja. Nämä toteutuvat moninaisissa yhteisön rituaaleissa, siirtymäriiteissä ja sosiaalisen rangaistuksen muodoissa (joista erikoisuutena mainittakoon normeja rikkoneen yksilön jättäminen yksin saunomaan ja pohtimaan rikkomuksiaan). Keskeisiksi nousevat myös tavat, joilla huumeriippuvuudesta toipuvat käsittelevät omaa minuttaan ja tunteitaan suhteessa omaan riippuvuuteensa sekä toisiin yhteisön jäseniin. Oman sisäisyyden muokkaamisen käytäntöjä Selin kutsuu Foucault'ta seuraten minäkäytännöiksi tai -tekniikoiksi, joiden kautta ihminen tunnistaa ja muokkaa itseänsä todenmukaisesti ja eettisesti.

Selinin artikkeli on hyvä esimerkki tavasta, jolla vapaus ja hallinta, sekä uudet ja vanhat kontrollin muodot yhdistyvät toisiinsa. Millerin ja Rosen lailla Selin tuo esiin myös sen, miten nämä tekniikat eivät suinkaan yksinkertaisesti ratkaise hallitsemiaan ongelmia, vaan pikemminkin syventävät ja jatkavat niitä. Yhteisön jäseniin juurrutetaan minätekniikoiden avulla lähtemättömästi entisen narkomaanin identiteetti, joten ihmistä normalisoiva projekti on ikuinen, eikä se tee itseään koskaan tarpeettomaksi. Näyttääkin siltä, että yhteisön jäsen jää pysyvästi narkomaanielämän ja normaalin kansalaisuuden väliseen limboon.

Mielenkiintoisinta antia kirjassa ovat artikkelit, jotka pyrkivät kehittämään uudenlaisia analyttisiä viitekehyksiä hallinnan tutkimukseen. Tervetulleita avauksia ovat etenkin Jani Kaiston teoreettinen, hallinnan tutkimusta ja Bruno Latourin ajattelua yhdistävä artikkeli,

sekä Mikko Saastamoisen teksti neuroottisesta kansalaisuudesta, jossa hallinnan tutkimuksen näkökulmia laajennetaan riskiyhteiskuntaa koskevasta keskustelusta ja työhyvinvoinnin tutkimuksesta käsin.

Jani Kaisto katsoo, Ilpo Helénin lailla, ettei hallinnan tutkimuksessa ole juurikaan kiinnitetty huomiota siihen, millä tavoin hallinnan ohjelmat ja teknologiat sisäistyvät yksilön itseymmärrykseksi. Toistaiseksi myös hallinnan tutkimuksen aineistot ovat olleet hallinnan tuottamia dokumentteja, lakitekstejä tai tieteellisiä tutkimusraportteja, eikä niinkään kohteiden selontekoja omasta toiminnastaan. Kaisto tarkastelee edellä mainittuja minäkäytäntöjä käyttäen apunaan Latourin ja toimijaverkkoteorian (*actor network theory*, ANT) keskeistä kääntämisen käsitettä. Toimijaverkkoteoriassa nähdään yhteiskunnan koostuvan lukuisista verkostoista. Tutkimuksessa huomio kiinnitetään tällöin erinäisten toimijoiden – niin sosiaalisten, materiaalisten, kielellisten ja psyykkisten – kokoamiseen yhtenäisiksi verkostoiksi. Se, miten tämä verkosto kootaan, tulee ilmaistuksi kääntämisen käsitteellä. Kääntämisen prosessit voivat olla luonteeltaan toimijoiden liittoutumia, kiistoja, kopiaintia tai ketjuuntumista. Kaiston mukaan kääntämisellä tulisi kuvata myös tapoja, joilla hallinnan käytännöt ja minätekniikat niveltäytyvät toisiinsa, eli miten subjekti sisäistää hallinnan keinot ja päämäärät osaksi itseymmärrystään, tai toisaalta tuottaa niille vastarintaa. Hallinnan mentaliteettien piirissä erityistä huomiota tulisi kiinnittää tapaan, jolla hallinta pyrkii toisaalta kunnioittamaan kansalaisen vapauksia, mutta toisaalta muovaamaan hänen käytöstään haluttuun suuntaan. Avainkysymykseksi muodostuikin se, miten hallinta kykenee vaikuttamaan ihmisten tapaan ymmärtää oman vapautensa luonne ja sen toteuttamisen tavat.

Mikko Saastamoinen puolestaan tarttuu kehittyneen liberaalin hallinnan kansalaisuusihanteeseen, joka korostaa oikeuksien sijaan kansalaisen vastuuta ja aktiivisuutta elämään kuuluvien riskien kantamisessa. Tämä tuottaa Saastamoisen mukaan subjektissa ei-aiottuja seurauksia – neuroottista, pelkojen ja alituisen huolen ajamaa toimintaa, jossa pyritään hallitsemaan elämä riskejä. Saastamoisen mukaan neuroottinen kansalaisuus ilmenee erityisesti työpaikoilla, joissa vallitsee jatkuva huoli tulevaisuudesta sekä alituinen riittämättömyyden tunne. Neuroottinen kansalaisuus tiivistyy juuri prekariaatissa, joka joutuu sinnittelemään pätkätöissä ja pitkittyneessä epävarmuudessa. Ei olekaan yllättävää, että pelko on tämän päivän työpaikoilla keskeinen neuroottisen hallinnan väline. Marja Erikssonin tutkimukseen viitaten Saastamoinen tuo esiin kolme neuroottisen johtamisen teemaa. Ensinnäkin on olennaista pitää yllä jatkuvaa pelkoa irtisanomisista, jotka voivat kohdistua keneen tahansa. Toiseksi työntekoa on kontrolloitava pikkutarkasti ja luoda työntekijöissä pysyvä riittämättömyyden tunne. Kolmanneksi työpaikalla on pidettävä yllä tietämättömyyttä yrityksen tilasta ja mahdollisista saneeraustarpeista.

Tietysti pelkoon perustuva valta tuottaa myös jonkin verran vastarintaa, mutta Saastamoisen mukaan se jää työpaikoilla yksilöllisiksi selviytymisstrategioiksi kyynisyyden ja ironian muodoissa. Selinin artikkelin tavoin myös Saastamoinen kiinnittää oivaltavasti huomiota nykypäivän hallinnan luomiin jakoihin kansalaisuudessa, erityisesti prekariaatin olemiseen aktiivisen kansalaisuuden (aktiivisen työn ja kuluttamisen) ja syrjäytymisen välimaastossa.

Lopuksi

Molemmat hallinnan tutkimusta käsittelevät kirjat ovat selkeitä ja helposti luettavia – vaikkakin Millerin ja Rosen kirjan suomennoksesta englanti paistaa toisinaan häiritsevästi

läpi. Toisaalta hallinnan tutkimuksen elävyyden nimissä *Hallintavalta*-teos olisi hyötynyt vielä lukuisammista avauksista uusiin kohteisiin ja teoreettisiin yhteyksiin. Tervetulleita olisivat olleet esimerkiksi yhteydet psykoanalyttisiin teorioihin, tai Marxia ja Foucault'ta yhdistäviin italialaisiin yhteiskuntateoreetikoihin, jotka ovat Suomessakin hyvin tunnettuja.

Millerin ja Rosen teokseen verrattuna suomalaisilta hallinnan tutkijoilta löytyy enemmän avoimen kriittisiä kannanottoja vallitsevaan asioiden tilaan, kuten taloudellisten arvojen ylivaltaan ja marginalisaation eri muotoihin. Sen sijaan vastarinnan muotojen hahmottaminen jää vielä hallinnan tutkimuksen tulevaisuuden haasteeksi.

Lähteet

Baker, Bernadette 2007. Normalizing Foucault? A Rhizomatic Approach to Plateaus in Anglophone Educational Research. *Foucault Studies* 4, 78–119.

Deleuze, Gilles 1992. What is a Dispositif? In Michel Foucault *Philosopher*. New York: Harvester Wheatsheaf, 159–168.

KM Antti Saari on Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitoksen jatko-opiskelija.